

1. Gravhøje i Næsbyholm Storskov Konserveret oldtid

Erik Møller Nielsen

Mange bakkedrag krones af oldtidens gravhøje, hvorfra der er en vid udsigt over landskabet. Højene ligger i det åbne land, hvor de afrunder horisonten, eller de er gemt i nutidens skove, hvor træerne skjuler deres profil. Et af de mest storlåede eksempler på en skov med gravhøje er den kuperede Næsbyholm Storskov ved Tystrup Sø, hvor mere end 100 gravhøje er bevaret.

Næsbyholm Storskov byder ikke blot på fantastiske naturscenerier, men danner også rammen om et oldtidens kulturmiljø. Kun få andre steder kan man opleve oldtidshøje i næsten uforstyrrede omgi-

velser, hvor den oprindelige sammenhæng mellem landskab og højenes placering i grupper, på rækker eller i klynger er bevaret.

Langt de fleste af skovens iøjnefaldende gravminder er opført i bronzealderen, det vil sige i perioden mellem 1800 og 500 f.Kr., og hovedparten blev endda bygget inden år 1000 f.Kr. Allerede midt i bronzealderen ebbede højbyggeriet nemlig langsomt ud, og gravskikken gik fra jordfæstegrave til ligbrænding. De seneste begravelser i højene er således urner nedsat i siderne på de gamle høje.

Gravhøjene er omhyggeligt opbyggede jordværker og ikke blot bunker af opkastet jord, hvad mange ellers ligner i dag, som de ligger dér, skadet af tidens tand. Højene i Næsbyholm Storskov består af titusinder af omhyggeligt skårne græstørv, der har tjent som byggesten i konstruktionen. For at rejse de største af højene måtte op mod 7 hektar land skrælles af for tørv. Det var et imponerende arbejde, der kostede mange mandetimer, og sto-

Ødelagt gravhøj. De fleste høje i Næsbyholm Storskov er velbevarede, fordi skoven har skærmet dem mod menneskers overgreb. Alligevel finder man høje, der er gravet af. Højfylden blev brugt som gødning, og randstenene langs højens kant endte som vejfyld eller byggemateriale i kirker.

Næsbyholm Storskov. Egnen omkring Næsbyholm har været befolket i tusinder af år. Det vidner blandt andet de mange gravhøje i området om. I skovene omkring Næsbyholm er der desuden fundet rige spor efter marksystemer i form af jordvolde og -terrasser. Mange af højene ligger ud til Tystrup Sø, en hovedfærdssåre i datiden. Her kom mange mennesker forbi og kunne beskue de mægtige bygningsværker. Hver rød prik markerer en gravhøj. Det dyrkede landskab omkring Næsbyholm Storskov rummer kun få fortidsminder, hvilket illustrerer skovens beskyttende effekt på de fredede oldtidsminder.

re områder, hvor der var god græsning, gik til. Højen var endvidere afgrænset af rejste marksten, der har stået som et gærde omkring kanten. Kisten med den afdøde inderst i højen hviler på den oprindelige mark, hvor den først blev dækket af en stendynge, før det store arbejde med at lægge tørv på begyndte.

Gravhøjenes arkitektur og avancerede opbygning afspejler bronzealderens velorganiserede samfund, hvor stammehøvdinge regerede

over større eller mindre områder. Højene viser endvidere befolkningens størrelse og geografiske fordeling. Selv om det er vanskeligt at beregne, hvor mange mennesker der dengang boede i Danmark, er det interessant at iagttage, at højene klumper sig sammen i de samme områder, som helt op til år 1900 var tættest bebygget. Bronzealderens og 1800-tallets bønder har ganske enkelt haft det samme basale behov for god landbrugsjord.

Bronzealderen er også en periode i oldtiden, hvor religionen markerer sig stærkt. Datidens tro og verdensbillede afspejles i avancerede gravriter og ofre i moser. Men også dagligdags udstyr som rageknive og dragttilbehør var udsmykket med religiøse symboler. Det samme var hellige genstande såsom økser og kultvogne.

Særligt fascinerende er de mange helleristninger på klipper og sten. Mest udbredt er de såkaldte skåltegn, som er små cirkulære gruber indhugget i stenen, og i Næsbyholm Storskov findes ganske mange sten med skåltegn. Lettest at finde er den lille stendysse nordligt i skoven. På denne grav fra stenalderen har bronzealderens bønder hugget deres hellige symboler på oversiden af dækstenen, som lå hen over det dengang allerede 1000 år gamle gravkammer. Der er altså her tale om genbrug af et for bronzealdermennesket fortidigt monument.

Bronzealderens gravhøje er ikke de eneste fortidsminder i Næsbyholm Storskov. Også jernalderens bønder satte sig spor i skoven i form af agersystemer, der som små terrasser omgivet af lave jorddiger kan ses flere steder i skoven. Sporene efter disse 2000 år gamle marker er enestående, og de er bevaret, netop fordi skoven senere har beskyttet dem. Agersystemerne viser, at landskabet dengang var skovløst, og de er et vigtigt arkiv indlejret i landskabet, der kan fortælle om landbruget omkring Kristi fødsel.

Ikke kun oldtidens mennesker, men også senere tiders mennesker har sat deres præg på Næsbyholm Storskov. Midt igennem skoven slynger sig et meget markant og velbygget stendige, der danner grænsen mellem Næsby og Bavelse sogne. Diget er bygget af marksten, og det er en fryd for øjet, som det bugter sig snart oppe, snart nede i det muntre landskab.

Sigtelinjer i Næsbyholm Park. I 1800-tallet blev det populært at inkorporere oldtidens landskab i havearkitekturen. Gravhøje og dysser indgik som et romantisk indslag i nøje tilrettelagte point de vues. Vandrestien i Næsbyholm park fører op til en forhøjning, hvorfra der engang var en smuk udsigt til højgruppen kaldet Mont Blanc. Det kræver imidlertid tid og penge at vedligeholde et sådant lystlandskab, og vore dages godsejere er ofte tvunget til at prioritere. I dag er udsynet spærret af en tæt skovbevoksning.

Stendige. Den flere hundrede år gamle administrative grænse mellem Næsby og Bavelse sogne markeres af et velbevaret stendige.

Ligesom det kuperede landskab ved Tystrup Sø tiltrak oldtidens bønder, har det også tiltalt beboere på herregården Næsbyholm. I 1500-tallet flyttede herregården fra en placering ved Næsby Kirke til de lavtliggende fugtige holme nordøstligt i skoven.

I begyndelsen af 1800-tallet blev herregårdens franske have ændret til en landskabelig, engelsk inspireret park, der stadig kendetegner herregårdshaven. I denne have fandt oldtidens gravhøje en ny værdi som point de vues for enden af mere eller mindre naturskabte landskabsakser og romantiske udsigtspunkter. En kunstig gravhøj blev bygget for enden af slugten sydøst for herregården som en symmetrisk pendant til en ægte oldtidshøj på den modstående skråning. Det er også i 1800-tallet, at bjerget med skovens højest liggende gruppe af gravhøje får det romantiske navn Mont Blanc.

Indtil 1937, hvor den generelle fredning af fortidsminder blev gennemført, kunne enhver landmand jævne en gravhøj med jorden uden at forsynde sig mod loven. Og det skete. Højene blev fjernet for at give plads til mere effektivt landbrug. Højfylden blev endvidere anvendt som gødning på markerne, og randstenene hugget til vejfyld. Den sene fredning betyder, at der i dag kun er bevaret godt en tredjedel af bronzealderens oprindeligt 60.000 gravhøje, og langt de fleste ligger i skovene.

Fredningsbestemmelserne for gravhøjene blev i 1992 skærpet, så der blev påbudt en 2-meter-zone omkring højene, hvor der hverken

må pløjes, sås eller gødes. Denne regel skal forhindre udskridning og beskytte den gamle flora på højene. For at hindre udtørring med ødelæggelse af gravens eventuelle fortidslevn til følge må der endvidere ikke drænes inden for 100 meter af højen.

Forbuddet overtrædes desværre i stor stil i det åbne land. For at gøre ondt værre begynder nu også høje, der ligger på udyrket jord, først og fremmest i skovene, at blive truet. Et eksempel er Næsbyholm Storskov, der formentlig ikke har været i drift som landbrugsjord siden oldtiden, hvilket på unik vis har bevaret bronzealderens højlandskab og jernalderens marksystemer.

Nu er imidlertid den moderne rationelle skovdrift med tilhørende store maskiner rykket ind i sko-

Højgruppe. Næsbyholms mange gravhøje, som ligger i grupper og klynger, udgør en unik kulturhistorisk helhed. Kun få andre steder i landet er det muligt at opleve oldtidens gravmonumenter som her, i deres oprindelige sammenhæng med det omgivende landskab. Gravhøje blev med forkærlighed lagt højt i landskabet og tæt på færdelsårer, hvor de var synlige for alle. De tre afbildede høje er del af en højgruppe, som 1800-tallets romantikere meget rammende kaldte Mont Blanc.

vene. De voldsomme maskiner ælter skovbunden op, når de trækker kævler. Dette giver naturligvis problemer i forhold til fortidsminderne, især når de, som flere steder i Næsbyholm Storskov, ligger så tæt, at der faktisk ikke er plads til traktorer imellem dem. I Sverige har man søgt at løse tilsvarende problemer ved at yde tilskud til de skovejere, der bruger heste til skovarbejdet i fortidsminderige skove.

Kulturmiljøet

De flere end hundrede gravhøje i Næsbyholm Storskov udgør en sjældent bevaret enhed. Skoven rummer rester af jernalderbøndernes forladte marksystemer, som viser, at gravhøjene lå i et åbent landskab, før skoven bredte sig kamuflerende og til dels beskyttende over fortidens spor. Men det moderne skovbrugs maskiner og træernes rødder truer hver især skovens fortidsminder.

En vision for området kunne være at føre skovbilledet tilbage til en lysåben græsningsskov. Driftsplanerne for de kulturhistorisk mest værdifulde arealer kunne indrettes, så de med skånsomme dyrkningsmetoder tager hensyn til fortidsminderne. På den måde vil det enestående samspil mellem natur og kultur i Næsbyholm Storskov bevares langt ind i fremtiden.